

~~863~~
mm

633

1850.

622.

Ma : rahwa

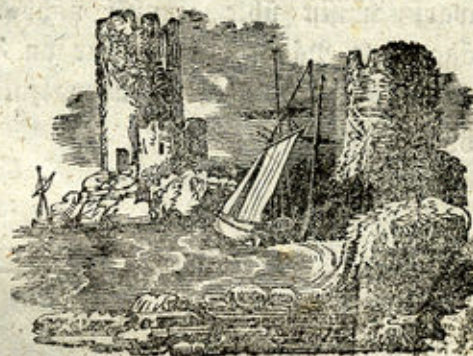
~~263.~~

Kaasuline Kalender

ehf

Täht-ramat,
1850

aasta peale pärrast meie Jõsanda Jესuse Kristuse sünnin isf.
Sel aastal on 365 päwa.

Tartus

H. Laakmanni kirjadega trükkim.

Märkide selletamine.

Moos: ku.	Esimene werand.
Täis: ku.	Viimne werand.
P. pühha.	p. pärrast ehk pääw.
om. ommikul.	öht. öhtul.
e. l. enne lõunat.	p. l. pärrast lõunat.
ts. tõuseb.	lh. lähheb alla.
m. ja ' miinut.	f. fel, ja t. tund.

Päwa- ja ku-warjutamised.

Sel aastal warjutakse päike kaks kord, agga meie maal ei olle neist warjutamisest ühte ainustki näha. Esimene meie maal nägemata Päwa-warjutamine on 31. Januaril ommikul, teine 26. Julil öhtul. — Ku-warjutamist ei olle sel aastal suggugi.

Der Druck ist gestattet.

Dorpat, d. 20. August 1849.

Censor Samson.

Sündinud asjade aea = arv.

Ma: ilma lomiseft arwatakse	5799 aast.
Kristuse sündimisest	1850 —
Tallinna ehitamisest	631 —
Tarto ehitamisest	820 —
Ramato: trükkimise üleswõtmisest	410 —
Lutteruse õige usso üleswõtmisest	333 —
Peterburgi linna ehitamisest	147 —
Wene:rigi wallitsuse allustuseft meie Maal	140 —
Eure koli allustuseft Tartus	48 —
Rõuge: pañemise affatusesft	47 —
Prantsuse Wene: male tullemisest ja Moskwa linna põllemisest	38 —
Meie Keisri Herra Nikolai I. wallit: fuse affatusesft	25 —

Maasta jäggude muudmised.

1. Kewwade allustab 9mal Märtsil fel 12, 43 miin. lõunel. Siis on pääw ja õ ühhe pikkused.
2. Suwwi allustab 9mal Junil fel 9, 38 miin. öhtul. Siis on meil kõige pikkem pääw.
3. Süggise allustab 11mal Septembril fel 11, 39 miin. ommikul. Siis on jälle pääw ja õ ühhe pikkused.
4. Talw allustab 10mal Deetsembril fel 5, 17 miin. ommikul. Siis on meil kõige lühhem pääw.

Januar.

Ueks läinud aasta päwad,
Jumala arm muudmata;
Kes siin ilmas waewa näewad,
Ei jä taewas palgata.

Nädalad ja nädala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
Kristuse ümberleikamisest. Euf. 2, 21.		
1 Pühhap.	Neäri - pääw	☉ 1, 6' p. l.
2 Esmasp.	Abel, Set	Uasta
3 Teisip.	Enof	
4 Kesknaäd.	Metusala	
5 Neljap.	Simcon	affatuses fange
6 Reede	3 Kuninga p.	
7 Laupäaw	Melkior	

1. Pühhap. p. 3 Kuning. p. — 12 aastane Jeesus templitis. Euf. 2, 41—52.

8 Pühhap.	Erart	☉ 11, 27' e. l.
9 Esmasp.	Kaspar	
10 Teisip.	Paawli pääw.	
11 Kesknaäd.	Higinus	fölm
12 Neljap.	Rein	
13 Reede	Hilarinus	
14 Laup.	Robert	tulega.

2. Püh. p. 3 Kuning. p. — Pulmad Kana linnas. Joann. 2, 1—11.

15 Pühhap. | Weliks

16 Esmasp.	Erdmann	☉ 2, 38' om.
17 Teisip.	Dönnise pääw.	Selle järrele
18 Kesknaäd.	Swrain	
19 Neljap.	Sara	
20 Reede	Wab. Sebast.	tuifosed ja
21 Laup.	Ugneta	

3. Püh. p. 3 Kuning. p. — Pealikust Kapernaumas. Matt. 8, 1—13.

22 Pühhap.	Wintsent	☉ 3, 5' om.
23 Esmasp.	Emerentsia	
24 Teisip.	Timoteus	
25 Kesknaäd.	Paawli ümb.	niisked ilmad.
26 Neljap.	Hans	
27 Reede	Krisostomus	
28 Laup.	Karel	ja

4. P. p. 3 Kuning. p. — Jeesus ähwardab tuult ja merd. Matt. 8, 23—27.

29 Pühhap.	Samuel	fange fölm.
30 Esmasp.	Ludowika	
31 Teisip.	Polikarpus	

1 Januaril tõuseb päike E. 8, 43 m., lähneb alla E. 3, 37 m.

11 — — — — 8, 25 — — — — 3, 59 —
21 — — — — 8, 8 — — — — 4, 23 —

Mõistus ello küünla's sago,
Südda armo allikaks.
Ärgo pat meid efsitago:
Kristus tulles aitajaks.

Nädalad ja nädala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Keßnäd.	Brigitta	Põhja tuul toob
2 Neljap.	Küünla pääw	
3 Nede	Hanna	meile sullad
4 Laup.	Beronika	

5. Püh. p. 3 Kun. p. — Umrohhi nisse seag. Matt. 13, 24—30.

5 Pühhap.	Agata	ilmad.
6 Esmasp.	Perent	
7 Teisip.	Rikart	☾ 9, 59' öht.
8 Keßnäd.	Salomon	
9 Neljap.	Uppollonia	
10 Nede	Paulina	Külmad ja
11 Laup.	Karolina	

6. Püh. p. 3 Kun. p. — Peigmees tulles, minge wasto. Matt. 25, 1—13.

12 Pühhap.	Eüwrosina	tulised
13 Esmasp.	Benigna	☾ 1, 47' p. l.
14 Teisip.	Walentin	
15 Keßnäd.	Israel	

16 Neljap.	Juliana	
17 Nede	Konstantia	ilmad.
18 Laup.	Konfordia	

9. p. e. Krist. ülest. p. — Tõteggijad winamäel. Matt. 20, 1—16.

19 Pühhap.	Eufanna	Tuisufed
20 Esmasp.	Eularius	
21 Teisip.	Eleonora	☾ 9, 52' öht.
22 Keßnäd.	Peetri pääw.	
23 Neljap.	Johst	
24 Nede	Maddise pääw.	ilmad.
25 Laup.	Wiktor	

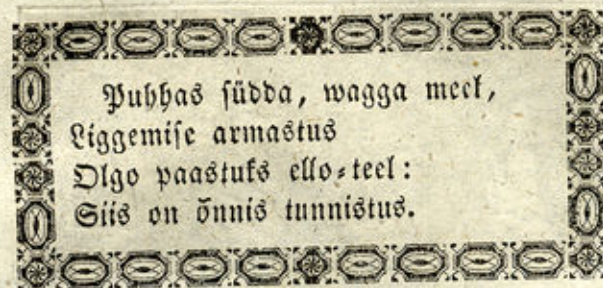
8. p. e. Krist. ülest. p. — Külmajast. Luk. 8, 4—15.

26 Pühhap.	Nektor	
27 Esmasp.	Klaudius	Sulla.
28 Teisip.	Justus	

1. Weebuaril tõuseb päike k. 7, 42 m., lähheb alla k. 4, 50 m.

11. — — — — 7, 16 — — — — 5, 13 —

21. — — — — 6, 48 — — — — 5, 37 —

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Kestnädd.	Albinus	☉ 1, 4' om. Lund
2 Neljap.	Lowisa	
3 Rede	Kunigunda	
4 Laup.	Adrian	
7. p. e. Krist. ülest. p. — Kristuse kannatamisest. Eul. 18, 31—43.		
5 Pühhap.	Aurora	ja torm.
6 Esmasp.	Gottwrid	
7 Teisip.	Wastla pääw	☉ 5, 45' om. Külmad
8 Kestnädd.	Tuhha pääw.	
9 Neljap.	Prudentius	
10 Rede	Mikeus	
11 Laup.	Konstantin	
1. Püh. paastus. — Kristust kiusatakse. Matt. 14, 1—11.		
12 Pühhap.	Gregor	ilmad.
13 Esmasp.	Ernst	
14 Teisip.	Matilde	Põri pääw. ☉ 1, 13' om.
15 Kestnädd.	Walwe pääw	
16 Neljap.	Gabriel	

17 Rede	Truta	Külmetab.
18 Laup.	Patritsius	
2. Püh. paastus. — Kananea:ma naene. Matt. 15, 21—28.		
19 Pühhap.	Josep	Illusad
20 Esmasp.	Rubert	
21 Teisip.	Benedikt	
22 Kestnäd.	Rahwael	
23 Neljap.	Teodoria	☾ 5, 31' öht.
24 Rede	Rasimir	
25 Laup.	Paasto Maarja p.	
3. p. paastus. — Kristus ajab kurja waimo wälja. Eul. 8, 14—28.		
26 Pühhap.	Manuel	ilmad.
27 Esmasp.	Kustaw	
28 Teisip.	Gideon	
29 Kestnäd.	Wilippina	
30 Neljap.	Udonis	☉ 2, 34' p. l.
31 Rede	Toots	
1. Märtsil tõuseb päike E. 6, 24 m., lähheb alla E. 5, 59 m.		
11. — — — —	5, 53 — — — —	6, 21 —
21. — — — —	5, 56 — — — —	— 6, 44 —

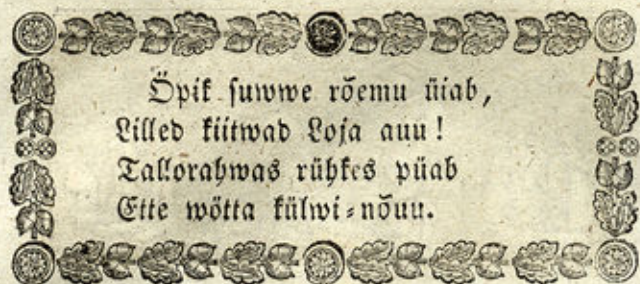
Näe! kudda päike sippelgad
Näüd murrul ärratanud,
Et laisad ne-st ja ulkufad
Tõ- kirust wõiksid leida!

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Laup.	Teodora	
4. p. paastus — Kristus södab 5000 meest. Joann. 6, 1—15.		
2 Pühhap.	Teodosia	
3 Esmasp.	Berdinand	Tuisused ilmad.
4 Teisip.	Ambrosius	
5 Kestnäd.	Maksimus	
6 Neljap.	Sikstus	
7 Nede	Arnon	☾ 11, 54' om.
8 Laup.	Liborius	
5. p. paastus. — Jesust wissatalse kiwwidega. Joann. 8, 46—59.		
9 Pühhap.	Bogislaus	
10 Esmasp.	Erfekil	Wihma
11 Teisip.	Herman	ja
12 Kestnäd.	Julius	
13 Neljap.	Iustinus	
14 Nede	Tiburtius	☾ 1, 7' p. l.
15 Laup.	Obadias	

6. p. paastus. — Kristuse sisesõitmisest. Matt. 21, 1—9.		
16 Pühhap.	Karisius	tuult.
17 Esmasp.	Rudolhw	
18 Teisip.	Walerian	Uddused
19 Kestnäd.	Timon	
20 Neljap.	Suur Neljap.	ilmad.
21 Nede	Suur Nede	
22 Laup.	Kajus	☾ 12, 32' l.
Eihawete Pühha. — Kristuse ülestõusmisest. Mark. 16, 1—8.		
23 Pühhap.	1. Eihawete P.	Sürri pääw
24 Esmasp.	2. Eihawete P.	
25 Teisip.	3. Eihawete P.	Markuse p.
26 Kestnäd.	Erfekias	Ilusad
27 Neljap.	Anastasiu	
28 Nede	Teresia	
29 Laup.	Raimund	ilmad.
1. p. p. ülest. p. — Kinnipandud uksest. Joann. 20, 19—31.		
30 Pühhap.	Erastus	☾ 12, 56' l.

1. Aprillil tõuseb päike E. 4, 54 m., lähneb alla E. 7, 9 m.
11. — — — — — 4, 28 — — — — — 7, 31 —
21. — — — — — 4, 2 — — — — — 7, 52 —

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Esmasp.	Wolbri pääw	Heitlikkud
2 Teisip.	Sigismund	
3 Restnäd.	† leidmise p.	
4 Neljap.	Lorentina	ilmad.
5 Rede	Kottard	☾ 5, 39' öht.
6 Laup.	Diitrik	
2. p. p. ülest. p. — Pea karjane. Joann. 10. 12—16.		
7 Pühhap.	Setta	Willu tuul
8 Esmasp.	Laus	ja
9 Teisip.	Riggula pääw	
10 Restnäd.	Kordian	wihm.
11 Neljap.	Pankratsius	
12 Rede	Nero	
13 Laup.	Serwatsius	
3. p. p. ülest. p. — ürikese aea pärawst. Joann. 16, 16—23.		
14 Pühhap.	Kristjan	☾ 1, 55' om.
15 Esmasp.	Sohwia	Illusad
16 Teisip.	Peregrinus	

17	Restnäd.	Anton	ilmad.
18	Neljap.	Erif	
19	Rede	Wilip	Wihm.
20	Laup.	Wilemon	
4. p. p. ülest. p. — Kristuse ärraminemiseft. Joann. 16, 5—15.			
21	Pühhap.	Erino	
22	Esmasp.	Emilia	☾ 5, 33' om.
23	Teisip.	Leontine	
24	Restnäd.	Ester	Wihma ja
25	Neljap.	Urban p. pääw	
26	Rede	Eduard	tuult.
27	Laup.	Ludolhw	
5. p. p. ülest. p. — Sigest pallumiseft. Joann. 16, 23—30.			
28	Pühhap.	Willem	Heitlikkud
29	Esmasp.	Maxsimilian	☉ 9, 6' om.
30	Teisip.	Wigand	ja
31	Restnäd.	Ulide	sojad ilmad.
1. Mail tõuseb päike k. 3, 39 m., lähheb alla k. 8, 14 m.			
11.	—	—	3, 28 — — — — 8, 35 —
21.	—	—	3, 4 — — — — 8, 52 —

Tee tööd ja palu Jumalat,
Kül tema abbi annab.
Kui põlde eelast kossutad,
Siis põld sull' wilja kannab.

Nädalad ja nädala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Neljap.	Taewa minem.	Sojad päwad
2 Rede	Liso	
3 Laup.	Grasmuš	towad

6. p. p. ülest. p. — Rõemustaja. Joann. 15, 26—16, 4.

4 Pühhap.	Wridrika	☾ 12, 40' l. mürri tamist,
5 Esmasp.	Poniwatšius	
6 Teisip.	Artus	
7 Kestnäd.	Lukretsia	
8 Neljap.	Medardus	rahhe ja
9 Rede.	Bertram	
10 Laup.	Wlatwius	

Nelli Pühhi. — Pühast Waimust. Joann. 14, 23—31.

11 Pühhap.	Nelli Pühhi	☾ 3, 57' p. l.
12 Esmasp.	Teine Pühha	
13 Teisip.	Tobias	Põri pääw. wihmaga.
14 Kestnäd.	Tetlohw	
15 Neljap.	Wido	

16 Rede	Justina	Head
17 Laup.	Nikander	
Kolmaino Jumala P. — Jeesus ja Nikodemus. Joann. 3, 1—15.		
18 Pühhap.	Homer	wiljalised ilmad.
19 Esmasp.	Kert	
20 Teisip.	Wlorian	☾ 7, 45' öht.
21 Kestnäd.	Rahel	
22 Neljap.	Eiit	Wägga
23 Rede	Basilius	
24 Laup.	Jani pääw	

2. p. p. 3. a. J. p. — Niklas mees ja Laatsarus. Luk. 16, 19—31.

25 Pühhap.	Wio	sojad päwad.
26 Esmasp.	Jeremias	
27 Teisip.	7 maggajade pääw.	☾ 4, 14' p. l.
28 Kestnäd.	Josua	
29 Neljap.	Peetri Paawl. pääw	Piltwine taewas.
30 Rede	Eufina	

1. Junil tõuseb päike E. 2, 56 m., lähheb alla E. 9, 3 m.

11. — — — — 2, 55 — — — — 9, 8 —
21. — — — — 3, 2 — — — — 9, 6 —

Nikaua kui meil walge käes,
 End' peame ligutama;
 Kül willu aua sängi sees
 Meil selg saab sirrutama.

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Laup.	Leobald	Wihma ja tuult.

2. p. p. 3. a. J. p. — Surest õhto sõmaajast. Euf. 14, 16—24.

2 Pühhap.	Eina Mar. p.	Wägga sojad
3 Esmasp.	Kornelius	
4 Teisip.	Ulrik	☾ 8, 28' om.
5 Kesknaäd.	Anselm	
6 Neljap.	Norbertus	päwad ja paljo
7 Rede	Demetrius	
8 Laup.	Kilian	mürristamised

3. p. p. 3. a. J. p. — Kerkadunub lambast. Euf. 15, 1—10.

9 Pühhap.	Annika	sure
10 Esmasp.	7 wennaste pääw	wihma saoga.
11 Teisip.	Adelheide	
12 Kesknaäd.	Hindrik	☾ 7, 11' om.
13 Neljap.	Marreti vääw	
14 Rede	Ponawent	Selged
15 Laup.	Apostl. lahkum.	

4. p. p. 3. a. J. p. — Olge armotised. Euf. 6, 36—42.		
16 Pühhap.	Hermina	ja wägga
17 Esmasp.	Ulefsius	
18 Teisip.	Rosina	pallawad ilmad,
19 Kesknaäd.	Haralbus	
20 Neljap.	Elias	☾ 7, 4' om.
21 Rede	Taniel	
22 Laup.	Maria Magd. p.	

5. p. p. 3. a. J. p. — Rohkest kalla-sagist. Euf. 5, 1—11.		
23 Pühhap.	Dskar	neid weikesed
24 Esmasp.	Kristina	
25 Teisip.	Jakobi pääw	
26 Kesknaäd.	Anna	☾ 11, 20' õht.
27 Neljap.	Marta	
28 Rede	Pantalon	tuled
29 Laup.	Olewi pääw	

6. p. p. 3. a. J. p. — Wariseride õigusest. Matt. 5, 20—26.		
30 Pühhap.	Rosalie	
31 Esmasp.	Kristwrid	wähhendawad.

1. Julil tõuseb päike E. 3, 16 m., lähheb alla E. 8, 52 m.
 11. — — — — — 3, 35 — — — — — 8, 36 —
 21. — — — — — 3, 56 — — — — — 8, 15 —

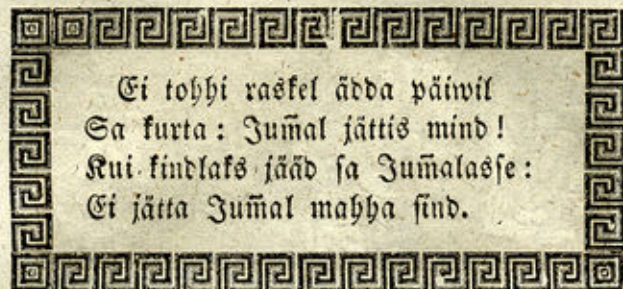
Kulda uhhub tullokene,
 Nõnda inimese meelt.
 Iwwas maggab iddukene,
 Lotus äimab taewa teelt.

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Teisip.	Peetri wang. ol.	Keñad
2 Keßnäd.	Hannibal	☉ 7, 33' öht.
3 Neljap.	August	
4 Rede	Dominikus	
5 Laup.	Dswald	päwad.
7. p. p. 3. a. 3. p. — Jese ärraselletamist. Matt. 17, 1—9.		
6 Pühhap.	Eugenius	
7 Esmasp.	Idno	Wihmased,
8 Teisip.	Kotlip	
9 Keßnäd.	Romanus	
10 Neljap.	Lauritsa p.	☉ 10, 58' öht.
11 Rede	Dlga	
12 Laup.	Klara	tuulsed
8. p. p. 3. a. 3. p. — Walle-prophetidest. Matt. 7, 15—23.		
13 Pühhap.	Madde	
14 Esmasp.	Eusebius	ilmad.
15 Teisip.	Rukki Mar. p.	
16 Keßnäd.	Isaf	

17 Neljap.	Henning	Selge taewas.
18 Rede	Helena	☉ 4, 4' p. l.
19 Laup.	Sebald	
9. p. p. 3. a. 3. p. — illekohtusest majjapiddajast. Luk. 16, 1—9.		
20 Pühhap.	Pernart	Soe lähheb
21 Esmasp.	Rutt	
22 Teisip.	Wilibert	suremaks.
23 Keßnäd.	Safarias	
24 Neljap.	Pärtli pääw	
25 Rede	Ludwik	☉ 7, 15' om.
26 Laup.	Natalie	
10. p. p. 3. a. 3. p. — Jerusalema ärrarikmifest. Luk. 19, 41—48.		
27 Pühhap.	Zeppart	Mürristamised
28 Esmasp.	Augustine	wihmaga
29 Teisip.	Jani pea mah. p.	wähhendawad
30 Keßnäd.	Penjamin	
31 Neljap.	Rebekka	soja.

1. Augustil tõuseb väike k. 4, 19 m. lähheb alla k. 7, 49 m.
 11. — — — — — 4, 41 — — — — — 7, 22 —
 21. — — — — — 5, 4 — — — — — 6, 55 —

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Rede	Ekidius	☾ 10, 8' om.
2 Laup.	Elisa	
11. p. p. 3. a. J. p. — Wariferist ja tõlnerist. Luk. 18, 9—14.		
3 Pühhap.	Berta	Ilm on
4 Esmasp.	Meus	
5 Teisip.	Natanael	wihmane ja
6 Keßnäd.	Magnus	
7 Neljap.	Regina	tuulne.
8 Rede	Maria sündim. p.	
9 Laup.	Pruno	☼ 2, 27' p. l.
12. p. p. 3. a. J. p. — Kurdist ja kelutumast. Mark. 7, 31—37.		
10 Pühhap.	Lina	Siis tulleswad
11 Esmasp.	Kerard	
12 Teisip.	Sirus	kallid
13 Keßnäd.	Amatus	
14 Neljap.	Risti üllend. p.	süggise päwad.
15 Rede	Rikodemus	

16 Laup.	Bina	☾ 11, 40' öht.
13. p. p. 3. a. J. p. — Preester ja Samaria-meess. Luk. 10, 23—37.		
17 Pühhap.	Josepina	S. külmad.
18 Esmasp.	Lõnts	
19 Teisip.	Lints	Põri pääw.
20 Keßnäd.	Sana	
21 Neljap.	Matteuse pääw	☼ 3, 43' öht.
22 Rede	Morits	
23 Laup.	Hosea	
14. p. p. 3. a. J. p. — Kümneft piddalitõbbiseft. Luk. 17, 11—19.		
24 Pühhap.	Joann. samise p.	Riisked
25 Esmasp.	Kleowas	
26 Teisip.	Joann. õppet. p.	fantid
27 Keßnäd.	Udolphw	
28 Neljap.	Werner	ilmad.
29 Rede	Mihkli pääw	
30 Laup.	Hironimus	

1. Septembril tõuseb päike k. 5, 28 m., lähneb alla k. 6, 23 m.

11.	—	—	—	5, 49	—	—	—	6, 55	—
21.	—	—	—	6, 11	—	—	—	5, 26	—

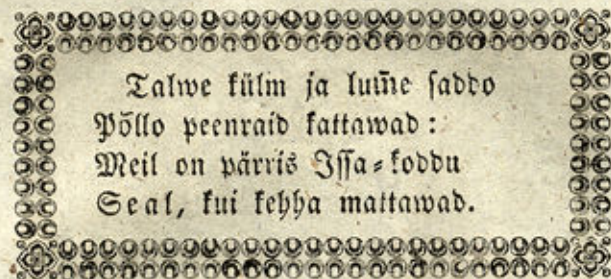
Kes lindudele taewa al
Peatoitu, warju jäggab:
Se mõtleb armus siia peal
Ja walwab, kui laps maggab.

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
15. p. p. 3. a. J. P. — Rammonast. Matt. 6, 24—34.		
1 Pühhap.	Leikuse P. Maria f.	☉ 4, 17' om.
2 Esmasp.	Wolrad	Külmad wihmased ilmad,
3 Teisip.	Jairus	
4 Keßnädd.	Prants	
5 Neljap.	Amalia	
6 Rede	Luisa	
7 Laup.	Simson	
16. p. p. 3. a. J. P. — Raimi-linna furnust. Luk. 7, 11—17.		
8 Pühhap.	Samuel	☉ 4, 58' om.
9 Esmasp.	Pridrik	
10 Teisip.	Urwid, Mai	fange tulega.
11 Keßnädd.	Purkart	
12 Neljap.	Walwriid	Heitlik ilm.
13 Rede	Teresia	
14 Laup.	Kai	
17. p. p. 3. a. J. P. — Wee=többisest. Luk. 14, 1—11.		
15 Pühhap.	Hedwig	☉ 6, 46' om.
16 Esmasp.	Tekla	

17	Teisip.	Dlop	Wägga
18	Keßnäd.	Lukase pääw	
19	Neljap.	Luutsius	tormised
20	Rede	Welistas	ja
21	Laup.	Ursel	
18. p. p. 3. a. J. p. — Suremast kassust. Matt. 22, 34—46.			
22	Pühhap.	Kell	
23	Esmasp.	Sewerin	☉ 4, 27' om.
24	Teisip.	Salome	
25	Keßnäd.	Krispin	pahhad ilmad.
26	Neljap.	Umandus	
27	Rede	Kapitolin	Selge taewas
28	Laup.	Simon Judas	
19. p. p. 3. a. J. p. — Uwatud inimesest. Matt. 9, 1—8.			
29	Pühhap.	Hels	ja
30	Esmasp.	Upsalon	wägga kül.
31	Teisip.	Wolhwang	☉ 1, 2' om.
1. Oktobril tõuseb päike k. 6, 34 m. läheb alla k. 4, 57 m.			
11.	—	—	6, 56 — — — 4, 30 —
21.	—	—	7, 21 — — — 4, 5 —

1. Oktobril tõuseb päike k. 6, 34 m. lähneb alla k. 4, 57 m.
11. — — — — — 6, 56 — — — — — 4, 30 —
21. — — — — — 7, 21 — — — — — 4, 5 —

Näddalad ja näddala päwad.	Nimed.	Ku ja ilma muudmised.
1 Kestnäd.	Pühade pääw	Selge ja külm
2 Neljap.	Ingede pääw	
3 Reede	Telemann	ilm.
4 Laup.	Otto	
20. p. p. 3. a. J. p. — Pulma ridade. Matt. 22, 1—14.		
5 Pühhap.	Potta	Tormised
6 Esmasp.	Leonard	ja
7 Teisip.	Enno	☉ 6, 22' öht.
8 Kestnäd.	Writs	
9 Neljap.	Teodor	
10 Reede	Martin Luther	niisked ilmad.
11 Laup.	Martin piiskop	
21. p. p. 3. a. J. p. — Kuninga-mehhe poest. Joann. 4, 47—54.		
12 Pühhap.	Jonas	Siis tulleb
13 Esmasp.	Eugen	
14 Teisip.	Widrik	☉ 2, 19' p. l.
15 Kestnäd.	Leopold	

16 Neljap.	Ottomar	külma.
17 Reede	Hugo	
18 Laup.	Aleksander	
22. p. p. 3. a. J. p. — Kavalast sullasest. Matt. 18, 23—35.		
19 Pühhap.	Elisabet	Pilwine taewas.
20 Esmasp.	Umoš	
21 Teisip.	Maria ohw. pääw	☉ 7, 3' öht.
22 Kestnäd.	Kristina	
23 Neljap.	Klemens	Lund ja külma.
24 Reede	Josias	
25 Laup.	Katrina pääw	
23. p. p. 3. a. J. p. — Kohto rahhast. Matt. 22, 15—22.		
26 Pühhap.	Konrad	Selge taewas.
27 Esmasp.	Pabo	
28 Teisip.	Künter	
29 Kestnäd.	Ewart	☉ 10, 24' öht.
30 Neljap.	Andrese pääw	
1. Novembri tõe pälke k. 7, 47 m., lähheb alla k. 3, 41 m.		
11.	— — — — — 8, 9 — — — — 3, 23 —	
21.	— — — — — 8, 29 — — — — 3, 10 —	

Vettehemma sõime walguš
 Tungis ülle Ilma-ma.
 Jesu armaštuse-selguš
 Tõusko meil' ka koitama.

Nädalad ja nädala pävad.	Nimed.	Ku ja ilma mündmised.
1 Rede	Krend	Külm
2 Laup.	Käršna	

1. Kristuse tullem. P. — Kristuse sisesõitmisest. Matt. 21, 1—9.

3 Pühhap.	Kola	lähheb
4 Esmasp.	Parbo	
5 Teisip.	Sabina	suremaks.
6 Restnäd.	Niggula pääw	
7 Neljap.	Antoni	☉ 6, 50' om.
8 Rede	Maria sam. p.	
9 Laup.	Rudolhw	

2. Kr. tullem. P. — Wiimse päwa tähtedest. Luk. 21, 25—36.

10 Pühhap.	Judit	Lumefaddo,
11 Esmasp.	Woldemar	
12 Teisip.	Tili	☉ 11, 10' öht.
13 Restnäd.	Luutsija	
14 Neljap.	Niklasius	ja taewas on
15 Rede	Johanna	
16 Laup.	Albina	

3. Kristuse tullem. P. — Joannes wangi-tornis. Matt. 11, 2—10.

17 Pühhap.	Hinno	pilwine
18 Esmasp.	Kristow	
19 Teisip.	Lot	Põri pääw.
20 Restnäd.	Abraham	
21 Neljap.	Tooma pääw	☉ 12, 31' l.
22 Rede	Peata	
23 Laup.	Tohwer	

4. Kristuse tullem. P. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.

24 Pühhap.	Adam, Ewa	uddune.
25 Esmasp.	1. Jõulo P.	
26 Teisip.	2. Jõulo P.	Pitkalt
27 Restnäd.	3. Jõulo P.	
28 Neljap.	Süta laste pääw	fange külm
29 Rede	Noa	
30 Laup.	Tawet	

Pühhapäwal p. Jõulo. — Simeon ja Anna. Luk. 2, 33—40.

31 Pühhap.	Silwester.	fure tormiga.
------------	------------	---------------

1. Deetsembris tõuseb päike k. 8, 44 m., lähheb alla k. 3, 5 m.

11. — — — — 8, 51 — — — — 3, 6 —

21. — — — — 8, 52 — — — — 3, 18 —

Kronopühhad,

mis kirrifo seaduse järrel Ma-kirrikutes tulleswad pühhiseada.

- 1) Jüri-ku 17. päwal. Tšesarewitsi Suurwürsti, Aleksander Nikolajewitsi, Wennerigi aujärje pärrija sündimise päaw.
- 2) Jüri-ku 21. päwal. Meie sure Keiserina, Aleksandra Weodorowna nime päaw.
- 3) Jani-ku 25. päwal. Meie sure Keisri ja kõige Wennerigi Wallitseja Nikolai Pawlowitsi sündimise päaw.
- 4) Gina-ku 1. päwal. Meie sure Keiserina, Aleksandra Weodorowna, sündimise päaw.
- 5) Leikuse-ku 22. päwal. Meie sure Keisri ja tema abikasa Keiserina kronimise päaw.
- 6) Leikuse-ku 30. päwal. Wennerigi aujärje pärrija, Surewürsti Aleksander Nikolajewitsi nime päaw.
- 7) Talwe-ku 20. päwal. Meie sure Keisri Nikolai Pawlowitsi wallituse astatuse päaw.
- 8) Jõulo-ku 6. päwal. Meie sure Keisri Nikolai Pawlowitsi nime päaw.

Meie sure Wene-keisri suguwõssa.

Nikolai I. kõige Wennerigi lülemwallitseja ja Keiser, ka Pohla-ma Kuningas, on sündinud 25. Junil 1796, saab tännawo 54 aastat wannaks. Tema abikasa: Aleksandra Weodorowna, Keiserina, õnna Preissi kuninga Wridriki Wilhelmi III. tüttar, on sünd. 1. Julil 1798, saab 52 aastat wannaks.

Nende lapsed:

1. Aleksander Nikolajewits, Tšesarewits, Suurwürst ja Wennerigi aujärje pärrija, sünd. 17. Aprillil 1818, saab 32 aastat wan. Tema abikasa: Tšesarewna ja Suurwürstina, Maria Aleksandrowna, Hesseni-ma Surehertsogi tüttar, sünd. 8. Aug. 1824, saab 25 aast. wan.

Nende lapsed:

- a) Nikolai Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 8. Septemb. 1845. b) Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 26. Weebr. 1845. d) Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 10. Aprillil 1847.
2. Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikasa: Aleksandra Josepowna, Suurwürstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tüttar, sündinud 26. Junil 1830.
3. Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 27. Julil 1831.
4. Mihael Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 13. Oktobril 1832.
4. Maria Nikolajewna, Suurwürstina, sündinud 6. Augustil 1819; laulati 2. Julil 1839 Hertsog Maksimilian Leichtenbergi abikasaks.

Nende lapsed:

- a) Nikolai Maksimilianowits, Prints, sünd. 23. Julil 1843. b) Eügen Maksimilianowits, Prints, sünd. 27. Jan. 1847. d) Maria Maksimilianowna, Printses, sünd. 4. Oktobril 1841. e) Eugenia Maksimilianowna, Printses, sünd. 20. Märtsil 1845.
5. Olga Nikolajewna, Suurwürstina, sündinud 30. Augustil 1822. Laulatud Württembergi-kuningriigi pärrijaga, Prints Karl Wridrik Aleksandriga, sündinud 6. Märtsil 1825.

Reisri wend:

Mihael Pawlowits, Suurwüest, sünd. 28. Januar. 1798.
 Temma abbikasa: Helena Pawlowna, Suurwüestina,
 sünd. 29. Deesemb. 1806. — Nende tütar: Katarina
 Mihailowna, Suurwüestina, sünd. 16. Augustil 1827.

Reisri öed:

Maria Pawlowna, Suurwüestina, Sassen-Wehmari-ma
 wallitseja Karl Wridriki abbikasa, sünd. 4. Weebr. 1786.
 Anna Pawlowna, Suurwüestina, Hollandi-ma Kuninga
 Wilhelm II. leff, sünd. 7. Jan. 1795.

Lada-piddamise päwad.

Januari-kuul. 7mal: Rijas 3 p. Tartus suur
 saksa laat 3 näd. 7 funni 9mal: Wörro linnas
 liina-laot. 25 funni 30mal: Wolmeris liina-laot.
 Kiiunla kuul. 2sel: Walgas ja Willandis
 suur saksa laat 8 p., ja Wörro linnas kõigesuggu
 kauba ja obbose laat 1 p. 4 ja 5mal: Tartus
 liina-laot. 15 ja 16mal: Wönnö linnas liina-laot.
 15 funni 17mal: Willandis liina-laot. 22sel:
 Wörro linnas suur saksa laat 8 päwa. 27 ja
 28mal: Lemsali linnas liina-laot.

Lebbe-kuul. 9mal: Niggola laat, Wööbsun.

Jani-kuul. 11mal Wönnö linnas 7 p. 22mal:
 Jani laat, Willandis 2 päwa. 26mal: Wörro
 linnas weisse-laot ja 27mal: Walgas. 29mal:
 Peetri laat, Tartus ja Tarwasto mõisas.

Gina-kuul. 2el: Karksi mõis. 20: Pernus saksa
 laat, 3 n. ja Rijas willa-laot 3 p. 26: Wolmeris.

Leikuse-kuul. 10mal: Walgas. 15mal: Helme
 mõis. 2 p. 24mal Lawritse laat, Mosekatse mõisas.

27mal: Wastsemõisas, liggi Willandi linna.

29mal: Killinga mõisas, Saarde kihelkõnas.

Mihkli-kuul. 2el: Abja mõisas, Halliste kihel-
 kõnas, 2 p. 4mal ja 5mal: Sindi mõisas ja
 Räppinas. 6mal: Takerbera mõisas, Helme kihel-
 kõnas. 8mal: Kastna mõisas, Tõstama kihel-
 kõnas, ka Põlwe ning Rõuge kirrifo jures, ja Tartus.
 10mal: Wönniste mõisas ja Oldre mõisas. 13mal:
 Perawerre mõisas, Jakobi kihelkõnas. 14mal:
 Wana-Uutso mõisas, Krawi kõrtsi jures, 2 päwa.
 15mal: Põltsamaal, 2 p. 17mal Kirrepi kõrtsi
 jures. 18mal: Uudro mõisas. 20 ja 21el: Wänd-
 ra mõisas. 21el: Sänna mõisas, Rõuge kihelk.
 24mal: Mihkli laat, Willandis ja Wörro linnas,
 2 p. 29mal: Mihkli laat, Tartus ja Walgas,
 2 p., ja Kawanurme laat, Wastselinnas, 2 p.

Wina-kuul. 1sel: Kuresare linnas. 6mal:
 Luutsnifi mõis., Rõuge kihelk. ja Tarwasto
 mõis. 7 funni 9mal: Wörro linnas liina-laot.
 9 ja 10mal: Lemsali linnas liina-laot. 10mal:
 Kääo mõisas, Pillistwerre kihl. 15mal: Eusti-
 werre mõisas ja Orrifo mõisa kõrtsi jures.

Talwiste-kuul. 1sel: Tartus liina-laot. 10mal:
 Mustwee-küllas, Tõrma kihelk., Peipsi rannas,
 10 ja 11mal: Wörro linnas weisse-laot. 25
 funni 27mal: Willandis ja Wolmeris liina-laot.

Jõulo-kuul. 6mal: Wööbsus, Räppina kihelk.
 10 ja 11mal: Wönnö linnas liina-laot. 27mal:
 Walgas, suur saksa laat, 8 päwa.

Gesti-ma Rubbernemangus.

Januari kuul. 7mal ja 8mal: Ortikal. 10mal ja 11mal.
 Hapsalus. 17mal ja 18mal: Kollowerres. 19mal:
 Raplas. 27mal ja 28mal: Rafwerres.
 Käänla-kuul. 2el ja 3mal: Valdisiis. 3mal: Paides.
 26mal: Lihholas. 3 p.
 Jani-kuul. 16mal ja 17mal: Rafwerres. 20mast ku ot-
 sani: Tallinnas. 23mal: Paides.
 Mihkli-kuul. 10mal ja 11mal: Paides. 14mal ja 15mal:
 Hapsalus. 21el ja 22el: Valdisiis. 24mal: Lihholas.
 24, 25 ja 26mal: Jõhwiis. 26, 27 ja 28mal: Tallinnas.
 29mal: Rafwerres. 29mal ja weel 2 päwa: Reblaste
 mõisas ja Keila firriko jures.
 Wina-kuul. 4mal: Raplas. 7mal: Jõeletmes.
 Jülo-kuul. 16mal: Märjama firriko jures. 19mal ja
 20mal: Reblaste mõisas, liina müümise laat.

Linna = wahhed.

Eartust on	Narwa	186 ¹ / ₄	wersta
— —	Peterburgi	324	—
— —	Tallinna, Põltsamakaudo	186	—
— —	Walka	82	—
— —	Wolmeri	132	—
— —	Riga	240	—
— —	Perno, Helmemõisakaudo	180	—
— —	Willandi, Rõngo kaudo	99	—
— —	Wõrro linna	65	—
— —	Petseri	109	—
— —	Pihkwa	165	—

Misti - fõitjad.

Wagga meel olli warra neid paifasi tõutatut
 Dmmiko:maal armsaks affanud piddama, kus meie
 jumaliko Luuastaja aealiko ellopäwade mällestus
 ellas, ja olli sedda möda kombeks wõetud, et mitmest
 kohtatest Shto poliselst mailt paljo rahwast pikka te-
 käiki Jerusalemma ja Betlemma — oma inge õnnis-
 tuseks — käima affas. Neid, kes sedda tekonda
 käinud, nimetati „pühha aua rändajaks,“ ja tõutas
 Katoligi usso-tunnistus pealegi nisugguste wagga
 rändajatele rohket pattude andeks andmist ning jada-
 wat inge kassu tullesas Ilmas. Sellepärast ei
 tohhi inimes panna, kui aega möda pühha aua rän-
 dajate ulk ifka suremaks kaswis, isseärranis peale
 sedda, kus üks kulus Dmmiko:ma wallitseja, keiser
 Konstantin, arwatut Kristuse aua kohha ülle keia
 wõlwi olli lastnud mürida, ja aua kõrwa wägga
 keia keiserliko uhkusega täidetut firriko ehitada.
 Gest aeast peale nähti rändajaid parwe kaupa ni
 hästi liggi mailt kui suurilt kaugusilt, fõrd üksi,
 fõrd ulgakesti Palästina male rändama, nende
 ulgas saggedast kõrgeid issandaid, waimolikuiist ja
 ilmlikuiist seisusist. Eht kül surema ulga taggafih-

hutama üksnes se mõtte olli: Kristuse aua kirrikus
petut palwe läbbi kõigist pattudest puhastada ja
taewa wärrawaid lahti teha; siiski leiti ka palju
wagga ingesi, kedda üksnes taewalik iggatsimine ja
wagga meel senna tõmbas. Misuggune tõssine ellaw
armastus Luinastaja wasto pididi rõsais süddamis
ihhaldust põllema süttitama, pühha ma pinnale
sammu tõsta, kus peal tema jumalik jalg üksford
olli käinud, ja armastuses põllewat auustust pal-
lawa silmaweeaga ristikünkale wälja kallata, kus
tema werri üksford inimeste suggude eest ärra olli
wallatud. — Arabia rahwas, kes enam kuusjabda
aastat pärrast Kristuse sündimist nimetut pühha ma
kohtade ülle wallitsejaks sanud, ei teinud wagga te-
kääjatele mingi pakkitust, waid lassid weike risti-
rahwa foggoduse Jerusalemmas kiusamata ellada,
waggad pühha aua rändajad eddasi taggasi käia, ja
leidsid endale saggedast wõera ma rahwa käigist
mõnda kassu. — Wagga süddamete iggatsimise kõr-
was olli ka kassupüüdlis kauba ajaminine Dmmiko
ma tejälgi üllesleidnud, kus mõned merre äritsed
linnad Dmmiko ma kauba läbbi suurt rikkust leidsid.
Kui iljemine Palästina ma Egiptuse rahwa wallit-
fuse alla sai, tõusis pühha aua rändajatele jubba
mõnda koormliku wõitlemist; agga siiski kossusid
ühheteistkümnemal aasta saal pühha aua rändajate
ulgad ifka suremaks. Mõnda läks 1065 aastal Saksa
maalt seitse tuhhat inimest korrage Jerusalemma teele,
kus nemad wagga palju waewa ja willetsust kannatasid,

et neist mitte ennam kui kaks tuhhat taggasi ei jõud-
nud; wiis tuhhat ollid waggal teel surma leidnud.

Pärrast sedda kui Jerusalemma lin Eurgi rahwa
wolli alla olli sanud, läks ristirahwa tekäik aast
aastalt rängemaks, sest et kurjad rööwolid kauba-
ajajaid ja pühha tekäijaid risusid, ja neile iggal
kombel pakkitust teggid. Seal kuuldi äddaliskae-
hamise ealt iggalt poolt: „meie pühhadused seisawad
uskmata pagganate käes, kes ristirahwast pinawad,
dunnistatuid kohtasi laimawad ja usklikude randa-
jate Jumala tenistuse kombeid enam ei sall.“ Se-
sinane kaebamise kissa tungis Dhto maile, affas
mitme wagga meeste süddameid koormama, ja ärra-
tas sowimist: sõawäega senna tõttata ja pühha maad,
kus Kristuse ja tema Apostlite kallim mällestus ellas,
mõega wolli läbbi uskmata rahwa käest taggasi kis-
kuda. — Ühhekorraga ilmus seal üks imewärki mees,
Peter nimi, Amiensi linnas pärrilt, kes jubba
ammugi wagga inge tungimise läbbi Ilma mahha
olli jätnud, üksikult metsa ellama läinud ja wimaks
1095 aastal pühha aua rändaja tekäiki ette olli
wõtnud. Palästina willets ristirahwa seisus olli
Petri süddames armastuse tullukese põllema sütti-
tanud, Dnnisteggija nime eest sõtta minna, ja pühha
kohtade laimu üllekohtustele kätte maksta. Peter
tundis omas süddames jõudu küllalti sedda suurt
tööd üksi ette wõtta. Tema tõttas Roma linna
Papst Urbani II. jure, rätis laddusa sõnaga Je-
rusalemma ristirahwa foggoduse ja pühha aua

rändajate willetsat luggu, üteldes: „Kristus on ennast mulle ünenäus ilmutanud, kus ta mulle käske andis wälja minna, kõigest Ilmast ristirahwast pühha aua priuse eest sõtta kutsuma.“ Pappst kulis wagga mehhe palwet, akkas asja pikemalt läbbi mõtlema ja wõttis warmalt nõuaks, Shto polist ristirahwast kirriko orjuskes Dmmiko pole likuma toimetada. Tema läkkitas Petri Italia maalt läbbi Prantsuse male, kus pühha sõda-süttitaja ühhest linnast teisi minnes rahwale sedda käske piddi kulumata, mis ta Kristuse käest olli sanud; nõnda piddi rahwa meel selle wasto ette walmistatud sama, mis Urban isse neile iljemine tahtis kulumada. — Kuulsa pühha aua rändaja nime kitus jooksis kui tuul tema eel, ja kõigis paigus, kuhhu ta tulli, piddas rahwas tedda jumalikuks kassokandjaks. Subba Peetri enese wäljastpiddine kujjo piddi kulumat sõda külwi rahwa süddametes finnitama. Otsigo lukroosi lahjaks läinud, nälja, jäänõ ja pikka pina kandumise läbbi, jallad paljad, pealaggi warjuta, narrakad ilbud kehha katteks, kõis wõ assemel niude ümber ja risti lödud Lunnastaja kujjo käes, tõttas ta eesli seljas sõites ühhest paigast teise. Agga tema jutluse jõe laened ja süggawast kulmuaukuteest wälja paistew filmade tullelaid tungis kui nool kuuljateest läbbi; tema tuline usso-õppetuse armastus ja walli ello kombe fundis iggameest immeks pannes temale auu andma. Peter teggi jutlust kirrikutes, risttedel ja maanteel, ja tema wõitlik juttustamise kombe teggi kõikide

meled ellawaks. Pühha sõda wasto walmistades, otsisid weel alli juustega waniad raugad endised roostetanud sõariistat wälja, ja lapsed püüdisid igga-pääw käärammu toetada, et jõuaksid odda kanda.

Pappst Urban näggi rõemuga kihhisewat rahwa liikumist, mis tema Kallewi-poea mõtte arwamise tõeks piddi teggema. Paasto kuul 1095 andis ta käske, et kõik waimolikud ja ilmlikud wallitsejad Piatsentzi linna kofko piddid tulles; seal koggus nipalju waimolikusi ja muid issandaid kofko, et üksnes wõimalik olli laggedal taewa al nõuu piddamist ette wõtta. Pappsti tulline jutlus ristirahwa koggoduse asjust süttitas kõikide meled ellawaks. Mõnain-gad tõutasid jubba siin wande sõnaga usmata rahwa wasto sõddima minna. — Sealt tõttas nüüd pappst Prantsuse male. Ka siin kutsuti, Salwe kuul 1095, suur usk rahwast Klermonti linna kofko, kuhhu ka warmas Apostel Peter olli tulnud. Suur linna liggidal lagge olli piiskoppitega, wõrstitatega, issandatega ja rahwaga ülleülise kattetud, ja kui paapsti jutluse wolamine lahki peasis, mis pühha sõameestele surredamata orjuse õnne ja iggawest palka taewas, pattude andeks andmist ja allastust Jumala kohto ees, tullewae sõnaga kulumas, seal ei jäänud ükski film enam kuuwaks egga ükski palge külmaks; tuhhat ealed kiissendasid ühhest suust: „Jumal tahhab sedda! Jumal tahhab sedda!“ — Kui paapsti jutluse lõppetanud, seal astusid kaks üllemad piiskoppi, Aldemar ja Willem, teiste ulgast wälja,

langesid põlwili ja pallusid lubba, pühha sõawäe kasa minna. Surem ossa teised piiskoppid ja palju ilmlikud wallitsejad teggid nisammoti. Nēmad õmblefid kõif, pühha aua rändajate kombet möda, ühhe puñase risti oma parrema õlla peale tõutatut ettemõtmise tunnistähheks. Wäggew krahw Rai, mund, Toulouse linnast, satis sõnumid, kudda teina jubba sure ulga rüütlitega pühha sõa wasto walmistatud olli, mis peale weel enām sõamehhi risti tähte wõttis. Sedda iggatsemist, et paapst isse sõa wäe pealikuks tulles, ei wõtnud Urban täita, waid nimetas wagga, õiglase piiskoppi Aldemari oma assemel üllemaks waimolikuks wäe pealikuks.

Selle peale reisis paapst Prantsuse maal ümber, kihutas isse tagga, mis läbbi pühha sõameeste ulf pääw päwalt enām kossus. Teised waimolikud ja ilmlikud issandad, kes Klermontis risti tähte õllale wõtnud, püüdsid iggamees oma koddu sedda asja laiale lahutada, ja oma waimustust teistele jäggada. Iggaüks näggi imetähtesi taewa külles, mis Jumala tahtmist tõttelikult fulutasid. Üks tulline te, nõnda rägitakse, läks üllewal taewa siinifest läbbi ommiko pole, ja nattuke aega iljemine paistis pool taewast werri puñane. Üks preester olli taewa külles mõela, teine suurt sõawägge näinud, üks kolmas: kaks tullist rüütlid teine teisega taplemas, ja ristitähhega ehhitut sõamehhe wõitu samas; jah, tõsteti ka juttu üllesse, et üks endine suur kuuñingas furnutest tõusnud, sõa wäe pealikuks pididi assumma. —

Üks kurri tõbbi, mis rahwa kessel sel aeal liikumas olli, nimetati pühha tullukeseks, ja peti jumalikuks nuhtluseks aeawitamise pärrast.

Sesinane suur ning laialine liikumine, mis nüüd Europas allustas, waltas liggi kaks sadda aastat; Saksa maalt ja Prantsuse maalt, Inglis-, Italia- maalt ja külmailt põhja mailt läfsid sõa- wäed sõa- wäggede järrel Ommiko male, ja arwatakse et liggi seitse miljoni inimesi seal Europast Asia läks. Kõigile ristisõitjatele (nõnda nimetati neid pühha sõa- mehhi) tõutati täieliku pattude andeks andmist, ja kessel palju rahha ning warra mahha jäi, nende oma lubbas firriko wallitsus täielikult oida funni perremehhed taggasi jõudsid; järrele jäänud leskede ja waeste laste eest lubbati issaliku wolt kanda. Nisuggused waimolikud lubbatused said sure ulgale troostiks, ja kedda tõutatut taewa palga lotus ei jõudnud waimustada, neid kihutas ahnuse imo tagga, Ommiko maalt rikkast naudi sada. Palju pärris tallorahwast, kessel wägga kibbe ellamine olli, wõttis rõemuga risti tähte õllale, mis läbbi nad õlpsamat põlwe lootsid sada. Suur ulf läks naise ja lapse ja kõige ellamise warraga tele.

Essimene ristisõit. (1096 funni 1099.)

Essiotsalt, kus ristisõitmise kihhin tõusis ja kõif Shtopoolsed maad sõa wasto walmistajid, jäi Saksa- ma liikumata, sest et keiser ja paapst teine teisega riidlefid. Surem ossa effimesi ristisõitjaid tulli Italia

ja Prantsuse maalt; agga kui aega möda nende parved ifka paksuaks paisusid ja korraliste seatud wäe ulgab Saksa maalt läbbi affasid kaima, seal wõttis ka suur ulk Sakslasi risti õlale ja läks tele. — Ei nähtud siin nisuggust wäggewat sõa-wäe pealikut, kes sedda mitmelt mailt kofko korjatut rahwa foggu ühheskoos ülle olleks wallitsenud. Igga üks würist ehk krahw, kes risti tähte wasto wõtnud, ja rikkuse ning wolli polest teistest kangem näitas, wõttis ossa sõa-mehhi oma lippo alla. Üks suurt-suggu sõa-mees, nimega Gottwrid Bouillon, olli pealikute ulgas kõige kuulsam; tema olli wahwas, õiglane, lahke meeliline ja wagga, sellepärast kõik tedda armastasid. Teiste suremate sõa-pealikute nimed on: Gustah ja Balduin (Gottwridi wenna), üllemaal nimetud krahw Raimund, hertsog Robert, Normandie maalt, krahw Robert, üks rikkas, wahwas sõa-mees, krahw Hugo, krahw Stehwan Blois, würist Boemund, Taranti linnast, tema issa Robert Guiskard, ja lallepöeg Tanfred.

Targalt olli nõuu petud, et suur wäggi mitte ühte teed ei pidand minema, sest muido olleks ot-sata rahwa ulk nende madele wägga raskest läinud, kust te läbbi käis. Konstantinopeli linnas piddid sõa-wäggede arrud kõik üksteistega ühhendatud sama. Senni kui würistid ristisõidule ennast walmistasid, näitas, leifu lõppetusel ette wõetut tele miniko aeg, mitmele jubba ülleliig pikkaline. Üllemaal nimetut ristisõido kihjutaja Amiens Peter tulli jubba few-

wadel 1096 ühhe kofko korjatut sõa-wäe ulgaga, kellel ei korraliste sõa-riistu, ei rahha egga obbose wägge ei olnud, waid enamist kehwas rahwas ja pühha aua rändajatest kofko olli pandud, ja kus kõik ilparrakad, mis teised pealikud ärrapõlganud, tenistust ollid leidnud. Peetrile seltsimehheks assus üks Prantsuse rütel, Walter Pefsejo nimi, kellel nisama narrakas sõa-wäggi kui Peetrilgi olli. Walteril olli 15 tuhhat jalla-wägge, agga ei mitte enam kui kahheksa rüütlid. Kölni linnas Saksa-maal lahkusid Walter ja Peter teine teisest, ja Walter peasis õnnetuseta Saksamaalt ja Ungari maalt oma wäega läbbi; agga Bulgari rahwas ei tahtnud mona müa, mis läbbi Bulgari linna al tulli tõusis, ja palju ristisõitjaid otfa sai. Mattuke aega pärast sedda mäsamist surri ka Walter, tema wenna poeg Walter (sõimo nimega „tühhipung“), tõusis pealikuks, jättis surema ossa wägge mahha, ja jõudis wimaks ühhe pissokese ulgaga Konstantinopeli linna. Ka Peetri tefäit olli mitmel tükkil waewaline olnud, enne kui ta senna jõudis; temal olli nellikümme tuhhat inimesi, ja sest, et mona koormad waenlaste kätte ollid sanud, tõusis neil kibbe nalg teel kätte. Konstantinopeli keiser Aleksijs andis Peetri palwe peale näljatse sõa-wäele mona ja abbi, ja litis nõuu, et Peter nikaua otama jääks kunni surem wäggi senna jõuaks, sest et tema rahwas üksi Turklase wasto ei jõuaks panna. Agga ristisõitjad ei wõtnud keisri mõnusat nõuu kuulda, waid palusid

laetwu, misga ülle merre purjetasid, kus nemad isse-
teskis jäggeledes wimaks waenlase mõega alla lan-
gesid, nõnda et agga kolm tuhat meest sure wae-
waga Konstantinopeli taggasi jõudis.

Üks kolmas sõa wäggi, mis üks Sakslane,
Gottsfalk, Saksamaalt kofko koggunud, ja ehk ka
wiisteiskümme tuhat ingeline, agga muido weel
ülleannetum ja arrimatam kui Peetri wäe ulk olli,
leidis rööwliko rüüstamise pärrast jubba Ungari
maal surma. Nisama roppul kombel ja korralise
wallitsuse abhelata rändas üks neljas ristisõitja sõa-
wäe ulk, Wolkmari wallitsuse al Saksamaalt
läbbi. Kõik needsiinatsed ristisõitjad arwasid ka Jüdi
Kristuse waenlaseks, ja kus nemad ial Jüda rah-
wast leidsid, seal ukkasid nemad neid irmsal kombel
ja rifusid nende warra. Maintsi linnas olli weel
üks suur ossa sõa-mehhi nimetut neljandama risti-
sõitja wäele liisaks tulnud, mis nisama kurbast Jüda-
rahwast taggasiwas. Ka need sõa-wäe ulgad leid-
sid Ungari maal enamist surma, et agga mõningad
ädbaga pögenema peasid.

Nõnda ollid nüüd krowadise suwwe algmisel,
weel enne kui kegi würstide ulgast ennast koddunt
ligutanud, wähhemalt arwates liggi sadda-tuhhat
inimest Prantsuse ja Saksa-maalt wälja läinud,
kes, enne kui pühha ma rajja filmaga nähha said,
jubba teel aua fängi ollid leidnud. Nüüd wast,
ettewõdetut aeal, Leikuse kuul 1096, läks Gottwrid
Douillon 80 tuhat jalla ja kümme tuhat obbose-

wäega teele. Tema mõllemad wennad ja palju muud
surema rahwa seltsist ollid tema wäe ulgas. Nende
korraliste seatut minik läks tüllita lõune poolt Saksa-
maalt läbbi; Ungari-maal olli Gottwrid sõbralikul
kombel teed iggas kohhas lahti teinud, ja nõnda
jõudis tema sõa-wäggi kimbutamisetra Tratsia male.
Wilippoli linnas todi temale sõnumid, et üks ossa
ristisõitjaid, mis Stalia maalt merre kaudu tele
läinud, Krega ranna liggidal laewa-murdu kannas-
tanud, ja need, kes waewaga merre ädbast peasnud,
nüüd Konstantinopeli linnas otsego pool wangis
petakse. Krega keiser Aleksijs olli wäggewa sõa-
wäe ulkade ülle kohkunud, mis kui rahhepiltwed
iggalt poolt tema riki kofko langesid; sellepärrast
püdis ta ristisõitjate wägge wõrgutada, et tema
rigile kahju ei affaks teggema. Gottwrid püdis
essiteks sõbralikul kombel sedda asja tallitada ja kui
eldus pikemalt ei mõnund, seal affas ta wäe kaupa
Krega maad rüüstama. Nüüd läks Krega rahwas
kohkuma ja pakkus kät leppitusesele. Gottwrid lubbas
endised Krega linnad, mis Turklane oma kätte kis-
kunud, pärrast wõitu jälle Aleksiusele taggasi anda;
ja nõnda olli nende kauplemine sobbinud.

Mai kuul 1097 ollid kõik würstid oma sõa-
wäggedega Nikäa linna alla kofko tulnud, ka Peter
olli senna läinud. Kui seal otsata suurt ristisõit-
jate sõa-wägge ülle affati watama, siis leiti enam
kui sadda-tuhhat täieliku sõa-riistatega walmistud
obbose wägge, enamist kõik rüütli sugust, ja kolm

ford sadda-tuhhat wäljawallitsetut jalla-wägge. Ur-watakse senna jure weel põhjato ulf naiti, lapsi, munkasi, sullasid ja muud, kes sõaliste kasa ollid tulnud, siis wõib sedda rahwa foggu liggi kuus furd sadda-tuhhat ingelisseks arwata. — Illemat wä-pealikut, kelle wõlli alla kōik wäe ulka olleks eidetud, ei wallitsetud ka siingi, waid igga sõa-meeeste selts jäi oma isse üllema alla, mis läbbi iljemine wägga paljo seggadusi tõusis.

Ristisõitjad leidsid oma waenlased niasama wahwa kui kawatjala rahwa, kes mitte sammu maad mäs samata nende kätte ei annud. Sõdda allustati Niskaa linna ümber piramisega, sest et lin wägga tuggew olli. Niskaa wallitseja, Kilidsh Urslan (se on: Mõega-lõwui), olli linna sõariistatega, monaga ja sõa-meeestega rohkest täitnud, ja piddas nõuu linnast ümberpirawa waenlase peale langeda, lotes ristisõitjate wäage se läbbi ärra ärwitada, agga ristisõitjad pelletasid tedda pöggeneima, et ta waewalt nende käest peasis. Ehk küll linna assupail ja kindlus ristisõitjatele suurt tuska teggi, siiski näitas luggo, et lin aega möda nende wahwuse kätte olleks piddand langema; agga Krega rahwa kawwalus olli sallamahiti teed leidnud linna rahwaga kaupa sobbida, mis läbbi linna keiser Aleksiusse kätte anti. Ristisõitjad pantiid imeks, kui äkkitselt linna müride pealt Krega rahwa lippud nende silma paistsid, sest neid olli õsel sallaja linna sisse lastud. Ni suur ka ristisõitjate wihha Krega keisri kahtlase

ollemise pärrast olli, siiski ei wõinud nad midbagi selle wasto tehha, waid piddid rahhul ollema. Nēmad akkasid Niskaa linna alt kahhes jäus eddasi minema, kus nende esimene jäggo 150 tuhhat Turklaste wasto juhtus, mis Kilidsh Urslan uest kōkko olli forjanud. Ristisõitjad tükksid kōhhe wapraste waenlaste peale, ja uskusid waenlaste pöggeneimist nāhes jubba wõitu enda käes ollewat, sest et nēmad weel Turklaste petliku sõa kombeid ei tunnud, kes — nõnda kui mu kõrgema Asia ratsulsõitja rahwasuggud — petliko pakko pöggeneimise läbbi tük aega waenlast wässitawad, siis äkkitselt ümber kānawad ja rammaks lāinud taggahhutajad ärralõppetawad. Siin arrimata wõitlemises lõppes wägga palju ristirahwast otša; nēmad ollid jubba enāmist kōik ühhest ärrapillatud ja pöggeneimas, kui hertsog Gottwrid teise sõa-wäe jäoga õnnelikul tunnil senna jõudis, pillatud wäe ulka forrale kōhhendas ja lahgingi ristisõitjate kassuks kānas.

Peale sedda kalli werre inna eest ostetut wõitu, mis neid sundis Turklaste wahwusele auustust andma, tõttasid ristisõitjad eddasi. Brigia ma-konnas, mis muidogi kehwa ning tühhine, leidsid nēmad, et waenlased kōik mona warra nende eest ärra ollid winud; nālg ja üllelligne päikese pallaw kippusid ristirahwa kannatliku meelt katsuma. Weel suremat ädda teggi wäe-pealikute issekeskis riidlemine, kus kaks, Tanfred ja Balduin, ni werri tulli ülles tõstsid, et Balduin oma wäe-ulgaga teistest ärra-

lahkus, ja iljemine oma kae peäl söddides Edeffa linna waenlase käest ärra wöttis.

Teised ristisõitjad kogusid kõik Antiiohia linna alla kofko, ja affasid kindlat linna kohhe ümber pirama. Tuggewad kõrged linna mürid ollid sealatse aea sõa kombel wõitmata, sellepärast püeti ümber pirates nälja läbbi linna kätte sada. Sedda-wisi, aeg aealt linna al söddides — kust kummalgi pool kassu ei tõusnud — wiitsid ristisõitjad mittu kuud aega, kunni wimaks fibbe pudus neil kätte tulli, sest et effiotsalt kerge meel wägga rohke kääga mona warra olli fullutanud. Mona ind tõusis wägga sureks; fehwarad püüdsid nahha, pukore ehk weel alwema asjadega oma tullist nälga kustutada, ehk surriwad nälga; seitsekümmend tuhhat õbbustest olli agga faks tuhhat üllejänud, mis weel ei olnud mahha langenud egga rahwale toiduks sanud. Palju ristisõitjaid langes raske tõbbe kätte ehk surri, teised kelle julgus kolleda ädda läbbi otsa lõppes, lahkusid lagrist ja läksid oma teed; nende põggenejate ulgas leiti ka ristisõido allustaja Peter, kedda teelt finni wõeti ja wäe ulka taggasi widi. Siiski jäiwad würestid ning suremad pealikud kindlaks ja tahtsid otsani kõik raskeid waewad kannatada. Nemat saiwad ühhe linnale appi tõttawa Turgi wäe ülle wõitu ja selle peale laewadega Zenua linna, Italia maalt, mona ja sõa-mehhi endale abbiks, mis nende kustuwat julgust uest põllema süttitas. Kui fewwade (1098) kätte jõudis, lõppetis uus

mona weddu nälga; ja kurdad tõbbes affasid sedda-maid fahhanewa. Agga ümber piratud linna kätte samine wibis pääw päwalt pikemale, kunni neile sõnumid todi, et üks Turgi pealik, nimega Korboga, faksford sadda-tuhhat sõa-meestega linnale appi tulleraas jubba teel pididi ollema. Sellest natses sõnumi irmu peale olli üks sõa-pealik, fahw Stehwan Blois, oma nelli tuhhat ingelise allamatega ärra läinud, ja ei tulnud enam taggasi. Müüd, kus ristisõitjat epealikud fibbedas pussis ollid, kartes et ka mõned teised neist affaksid lahkuma, olli Boemund ühhe linna oidja pealikuga salla kaupja teinud; et pealik sure makso eest ristisõitjaid õsel sallamahti linna pididi lastma. Sellepärast, kui sõa-wäe pealikud nõuu pidamisel koos ollid, ütles Boemund: „ma tunnen ühhe mehhe waenlaste ulgas, kes linna meie kätte annab, kui te male rohket palka ja mõnda priisi-lubbate, agga Antiiohia linna mulle ja mino lastele pärriseks annate.“ — Ehk küll palju üktemaid selle wasto ollid, siiski ei olnud aega pikemalt nõuu pidada, waid Boemundi tahtmine sai täidetud. Mõnda sündis siis kõik etterägitut kombet mõda ühhel õsel rohis ulk ristisõitjaid kõisreddelit mõda kõrge walli müri torni otsa, kus ülleannetu linna ärraandja, Pürrus nimmi, neid sisse lastis; sisse peasnud ristisõitjad teggid linna wärrawad lahti, et seltfimehhed wäljast sisse peasid, ja linna rahwas näggi teisel ommikul ehmatades, et ristisõitjate werri-punased lippud jubba linna müride peal lehwitasid.

Wägga kolle mõrtsuka tö peasis nüüd lifuma; ei antud siin ei wana-raufadele, ei naistele, egga lastele kuskil armu; kümme tuhhat inge langes ühhe forraga ristisõitjate mõega terra alla. Mõnda sai Antioghia lin pärrast sedda kui ristirahwas ühheksa kuud tedda ümber ollid piranud, kolmandamal Jani ku päwal 1098 ristisõitjate kätte.

Agga ristisõitjate linna al kannatatut waewa põlw ei pidand siin weel lõppema, waid linna müride wahhel weel teistkorda nende peale tulles. Ühhes kindlas kantsis linna sees olli weel ulf waenlasti warjul, kes ristirahwa peale kippusid, ja kolm päwa pärrast sedda kui nemad linna sisse ollid sanud, tulli üllemal nimetut Korboga wäe ulf linna alla, piras linna ümber, mis läbbi ristirahwale nälg kätte tulli. Sestane nälg olli wägga kolle; ei petud siin ühhefti kombest enam luggu, egga leitud forralist sõnakuulmist kuskilt. Ulf ristisõitjaid põgenes õfel sallamahi tõisreddelit möda ülle linna müride paku (ja anti neile „kõiejoosfikud“ sõimu, nimets), teised läksid Turktase wäe ulfa, kus mõnigad willetsid usku ärra wandusid. Kui jubba surem ulf meelt kippus ärra eitma ja enam peasmise lotust kellelgi ei olnud, seal tulli üks preester, Peetrus Bartolomäus nimi, krahw Raimundi jure ja rakis: kudda pühha Apostel Andreas nellu kord uues teinale olli ilmunud ja ühhes kirikus sedda kohta näitand, kus Apostel Peetruse odda pididi seisma, misga Kristuse külge ristisambas olli torgatud; ka

olli pühha Andreas kaskinud sedda asja würstidele kuulutada. Krahw Raimund wõis ehk arwata, mis waimustus ristisõitjate ulgas sesugguse jumaliko abbi tähhe ülle wõiks tõusta, ja andis kasku uuenäus tähhentut kirikusse kaewama minna. Kui nüüd tema kasso peale rahwas senna kaewama läks, seal leiti süggawalt ma seest üks odda. Sedda nähhes tõusis ristisõitjate süddametes julgus, ja pealikud wõtsid kohhe nõuaks, enne kui julgus otsa lõppeks waenlaste peale tükkida. Ehk kül mitte enam kolm sadda oost linnas ei leitud, ehk kül mõned suremad pealikud endale obhose pididi palkama, ja allamad ristisõitjad nälja läbbi ärra lõppenud kui inimese kujjud, pool allasti ollid, siiski wõeti julgust waenlaste peale minna. Kui Turgi wäe pealik Korboga kuulda sai, et ristisõitjad peale tulles, jäi ta rahhuliste mängi jure istuma ja ütles pilgates, egga neist kedagi meie mõega eest sa peasema. Agga enne kui pääw õhtule jõudis, olli üllemeline kütja firest põggenemas Gurwati jõe pole, tema wäggi muist laiale pillutud muist mahha lödud. Ni suurt asja olli ristirahwa ellaw usk Jumala abbi peale toimetanud.

Antioghia lin olli nüüd ristisõitjate käes, agga pealikute wahhel tõusis ueste riid, kes linna perre-mehheks pididi jama, sest krahw Raimund seisis selle wasto, et linna Boemundile pididi antama, tema tahtis linna Krega feisrile taggasi anda. Kül olleks sestane tülli werriseks läinud, kui sõa wäggi ülle-

maid ei olleks affanud passitama, Jerusalem pole eddasi minema. Nēmad āhwardasid: „linna āra-ārwitada, kui wūrstid weel kauemine linna pārrast tūllitsedes Jumala kasku täitmata jättasid, ja tahtsid issekeskis endale pealiko wallitseda, kes neid Jerusalem piddi wima.“ Selle ülle ehmatasid wūrstid, ja üks ossa sōa wägge lāks tele. Agga ka teel ei lõppenud nende riidlemine. Mai kuul 1099 lāks nende te Libanoni mäggede ja merre ranna wahhelt lābbi, kuhhu laewad neile mõnikord mona tōid, ja eddasi minnes Gmause kaudo jõudsid nēmad 6. Jani ku päwal 1099 ühe kõrge mae klunka peale, kust Jerusalem neile silma paistis. Linna nähhes langesid rōemo filmawee pissarad sōa meeste lahja palgeid mõda mahha; nēmad langesid üheskoos põlwile ja tõstsid kituse laulu; kōit seie sadik juh- tunud kannatused ollid selle inna eest unustatud.

Ilja aega enne sedda olli Jerusalem jälle Egip- tuse rahwa kätte sanud. Sest tulli ristisõitjatele õnneks, et wäljapoolt abbimehhi linnale ei olnud lota; agga siiski näitas kindla linna kättesamine, kus nellikümmend tuhhat sōa-meest sees, wägga raske. Ristisõitjate sōa-wäel ei olnud enām kui kaksküm- mend tuhhat jalla mehhi ja tuhhat wiiesadda rüütli; ka ei olnud neil nisuggusi sōa-tarwitusi, misga ülle müride sisse olleks wōinud tungida. Agga taggasi tulnud usso julgus teggi nende pissukest ulka tug- gewaks, ja waenlaste peale affamise kissa: „Jumal tahhab sedda!“ waimustas neid Jerusalem wär-

rawate ees nisaña tulliselt, kui kolm aastad enne sedda Klermonti linna laggedal, kus sōa nõuu ette wōeti. Üks ossa ristisõitja wägge lāks mona ja puid otfsima, mis seal laggedal maal wägga kassinast leida. Betlemma linna liggidal leiti puid, mis Jerusalem weti, ja linna wōtmise riistapuuks walmistati. Rib- bedam olli suur wee pudus. Igga allika ja kaewo liggidal, kelle weesoned finni matmata jānub, lurisid peidetud waenlased warjul, ja piddi igga sutāis wet werre inna eest ostetud sama. Saggedast riidles ristirahwas issekeskis jogi wee pārrast. Sured weddu- ellajate karjad lõppesid jāno kätte ārra, ja nende mādānema lāinud raisad lehkasid wägga kurjast. Antiohhia linna al kannatatut nālg naitas ristisõit- jate melest wāhhem kolle kui sēsñane jāno pūhha linna wārrawate ees, põllewas suwwe pallawas; iljemine tulli kelekaste puduse kõrwa weel toidu- warra pudus. Seal raskes kitsikus tullid Genua linna laewad Italia maalt, Joppe sabbamusse, mis ristisõitjatele mona ja muud sōa-tarwitusi tōi- wad. Seal affati 14. Gina ku päwal linna peale tormi jooksuma, agga ei sadud linnast wōitu. Teisel päwal tormasid ristisõitjad ueste ja tungisid ülle wäljastpoolse müride, senni kui hertsog Gottwrid üht torni mõda üllesronnides oma rahwaga sissemise müri ülle linna jõudis ja wārrawad teistele lahti teggi. „Wita Jumal! Jumal tahhab sedda!“ dis- kades tungis nüüd ristisõitjate wāggi linna wārra- wast sisse, kus waenlased kibbedas surma ahhastusēs

nende eest pöggeneſid. Ei mitte üksnes kannatut waewa kätte taſſumise mõtte, waid ka uſt, et mõega tö Sumalale auuks ſündis, teggi wõitjad riſtiſõitjad tiggedama metſaliſte ſarnatſeks. Siin alluſtas üks ni kolle werre wallamine, mis enne ehk weel kuſkil Ma:ilmas ei olnud nähtud. Mittu ei olnud weel uſkmata rahwa werre wallamiſega rahhul, waid tappis neid kõige irmsama pinaga. Omari pühhas koeas, kuhhu mittu tuhhat inimeſt pakku ollid pöggeneſid, tappeti ni kawa mõrtsuka kombel funni werre jõggi mõda treppi alla wolaſ, ja ſurnute lehkaw aur mõrtsukad uimaseks teggi ja kallalt ärra ſundis minema. Saak, mis ſiin leiti, olli otſata suur. Iſraeli rahwas aeti kõik templi ja põlletati ſiis templiiga ühheſ tükkis ärra. Selle peale läkſid riſtiſõitjad piſſokese ulkadeſse jäggatud uliſaid mõda ühheſt kohhaſ teiſi werrist tööd teggema. Ei jätud ſiin üht ainuſt majja riſkumata; ei antud ka kuſkil ei wana:raukadele, ei naiſterahwale, egga laſtele armu. Seitſkümmend tuhhat inimeſteſt, mis Jeruſalemma linna koha arwati, ei jänud mitte ni palju ülle, kui ſurnute matmine rahwaſ tarwitaſ. Üks piſſokene ſõa:wäe ulk, mis Daweti tornis warjul olli, ſai krahw Raimundi käeſt lubba, linnast wälja minna. Ja needſamad inimeſed, keſ praego üllemaal rägitud kolledat mõrtsuka tööd ollid lõppetanud, läkſid, kui mahha lödud rahwa werreſt ennast ollid puhhaſtanud, Kriſtuſe:ülleſtõuſmife:ſirrikuſſe, langeſid põllewas palweſ pühha kotta põlwile ja tänafiſid

rõemſa ſilmarwee piſſaratega ja täno:laulubega Suma:lat. Agga ka kolledat werrega kofko limitud ſurnute rüntad, mis iggaſ kohhas ſeiſid, näitaſid ſurema ulga meleſt otſego Sumala melepärraliſed ohwrid. Ni liggiſtiku jookſeb ſaggedaſt hä ning kurri inimeſe ſüddameſ kofko, ja ni õlpsal kombel wõib kõige pühhamaſt tundmiſeſt kurratlik tö iddanema affata, kui inimeſe kindlaſt oolt ei kanna, petliku warjo al ſallamahti ſiſſe puggewat kurja aegſaſte tundma õppida ja ärrapelleſtada. — Meie Onniſteggia õpetuſ ja aعالif ellokäit olli armuſtufe kõige üllemaſ kääſuſt tõſtnud, inimeſed piddid — kui ühhe Iſſa lapſed — õed ja wennad ollema, ja kui Peetrus mõeka tõmbaſ, kelaſ Iſſand ſebda teggemaſt; ja ſelleſama armorikka Iſſandale auuks ning kituſeks ollid riſtiſõitjad oma werrifeſ tööd toimetanud.

Ehk kül Jeruſalemma lin nüüd ärrawõidetud olli, ſiiski piddid riſtiſõitjad allati walwaſad ollema, et waenlaſed wäljaſt poolt nende peale ei tulleks. Sellepärraſt wõtsid würſtid iſſeſekſis nõuſks üllemaſ walliſſejat nimetada, keſ Jeruſalemma kuſning:riki walliſſeks. Gottwrid Bouillon tõſteti kuſningaks. Agga Gottwridi allandlik meel ei tahtnud ſeal kuld kroni oma pähhe panna, kuſ meie Onniſteggia päorjawitſa kroni al werrine olli olnud; tema tõrkus ſellepärraſt kuſninga nime waſto ja nimetas ennast „pühha:aua:warjajaſ.“

Uuſ kuſningriik olli waewalt jaſſule ſeatud, kui ſuur äddaohſt tema peale affaſ kippuma. Subba

Reikuse kuul 1099 tungis sadda nellikümmeend tuhat meest Egiptuse sõa-wägge nende peale, kes ärra-kautatut maad taggasi tahtsid wõita. Ehk küll Gott-wridi wäggi seitse kord pissen olli, siiski sai tema wahwus ja tarkus waenlaste ülle wõitu. Geseñane kulus lahking sündis Askaloni linna jures. Agga ristijõitjatele sureks kahjuks surri aasta iljemine, sel 18. Reikuse ku päwal 1100 auuwäärt mees Gott-wrid ärra, ja sai wallitsus tema wenna Balduini kätte, kes ennast Jerusalema kuningaks nimetas.

(Jääb polete.)

Werre-laskmisest.

Kalendri-wäljaandja on saggedast õppetud arstide suust laebtusi selle ülle kuulnud, et meie Ma-rahwal werrelaskmise jures enamist iggaskohhas weel wägga seggane tundmine on, ja ehk küll juba mõnikord siin ja seal selle polest tähhendust anti, siiski ue om-miko koidu terra waña pimeduse ööst läbbi ei jõua tungida. Sest ep se siis tulles et rahwas seal werd lasseb, kus werre kahhandusest kahju tulles, ja seal werrelaskmist ial ette ei wõtta, kus adrilaskmise ello-päiwi olleks jõudnud pikkendada. Et luggo nõnda näitab, wõtsime nõuiks Kassulise Kalendrisse ka werre-laskmist mõistliko luggeja tulluks üllespanna.

Läks liggimailne linna rahwas kuskil aige pärrast arsti jure nõuu ja abbi otsima, ja leidis õppetud tohter wigga sesugguse ollema, et werrelaskmist käsks ette-

wõtta, siis tulles sedda käsku kohhe täita, egga olle seal ei oño, ei täddi kelist kuulda, kes meile ütlewad: raske aigele ei tohhi werd lasta. Arst on selle poolt targem kui meie, sest tema on kehha lappimise ja kohhendamise ammeti peale õppinud, kui mõni meie-suggune rätseppa wai kingseppa töö peale, kes mõedo järrele teise kintso ja kontsa möda püksireie ja sapa-põia oskab walmistada, et kuskil kortsu ja pigistust liikmele ei tõuse. Nisamoti wõiwad ka tohtrid, kedda mõnda aastad arstimise ammeti peale kolutud ja õp-tatud, inimese kehha lodud omandustest enam teada kui meie. Wai kas arwate et nende ammeti õppi-mine wähhemine pämurdmist ja mõistust tarwitas kui rätseppa ammet? Agga jättame nalja ropa kõrwa ja lähme jälle teed möda edasi. — Meie Ma-rahwal on mõnes kohhas wisiks wõetud terve inimesele adrid lasta, nisamoti mitmes pikkalises põddemisses, kus mõllemis paigus werrekahhandamine asjata kehha-jõudu kahhandab ja saggedast tööbe kurjemaks teeb. Berri on kehha-ello kossotuse allikas, kust kõi liik-med uest jõudu ja karrastust peawad sama, selle-pärrast wõib õlpsalt ärramõista, et werre kahhandus kehha rammu lõppetab ja wimaks kehha kedduriks teeb. Kes ruimaluse läbbi kaks ja kolm kord aastas werrelaskmist arritud kumbest wõtnud, langewad ena-mist weetõbbesse, ehk mingi weike foggemata aigus wiib neid anda, sest et kurnatud kehhal jõudu ei olnud aiguse wasto piddada. — Zoofswa-tõbbe jures ei kõlba adrilaskmise midbagi, waid sadab iggakord

suremat kahju kui kassu; ennemine wõib mõnikord kuppulastmine siin aidata.

Adri werre lastmine on ikka äktilise aiguse jures, kõige enamist raskest pistitõbbes tarwilik, kus inimene ingata ei wõi, sest et kopsud ülleliga werrega täidetud on. Sesugguses aiguses näeme saggedast norema inimeste jures, et kui tõbbi kõige raskem ingamist finni tahhab matta, niina werd affab jooksmas, ja kui werrejoosmine küllalt olli, siis lähheb tõbbi kohhe fergemaks. Ugga et sesuggust niinawerre, jooksmist iggaford ei tulle, ehk mis weel saggedamast juhtub, werre, jooksmine tulli wägga ilja ja ei jõudnud enam kohhendada, mis pif raske tõbbi fehha sees olli rihtunud, sellepärast jääb inimesele aiguse wim külgi, mis tedda kawa aega pinab ja mimaks mulda wiib. — Kus ial arsti nõu wõimalik ja kus arst werrelastmist kassib, seal peab sedda teggema; agga kus külla-eitede rumalus werrelastmist kidad, seal ärra tee sedda mitte.

Siin sago nüüd weel mõned foggemata juhtumised nimetatud, mis adrilastmist tarwitawad ja kus wiibimata sedda ette peab wõetama: 1) kui fegi kõrgelt mahhakuftudes pä ja fehha rängast ärrapõrrutanud, ehk 2) koorma alla jädes rindu nõnda pigistas et ingada ei wõi ja werd wäljasüllitab; 3) kui kuskil pigistuses seisnud inimese pä ning silmnäggo üllestursunud ja arro otsego jobnul uimane näitab; 4) kui inimene mingi rasket löki pähhe sanud, et selle peale ärraminestas. Neis rägitud neljas juhtumises wõib werrelastmist kassu sada. Siiski olgo

werrelastmine iggaskohhas asja mõda mõistlik, et niikaua werd furnama ei affata funni inimese ärraminestas. — Kui nüüd sesugguse õnnetuma juhtumise pärrast ehk kanges pistitõbbes, mis rahwas süddame-rabbanduseks mõnes kohhas nimetab, korra tarwis olli werd lasta, siis ei olle sellepärast inimesele kasku antud, igga aasta sel aeal ueste asjata werd affata wallama. Ses rumaluse arwamise tõrguwad mõned arsti nõuo wasto, üteldes: aige on weel wägga noor inimene, ei tohhi temale werd lasta, mis pärrast igga aasta jälle tulleks tehha. Kust se rumal mõtte korra wälja on tulnud, sedda ei wõi ükski ütelda; agga kui sedda mõda peaks arwama, sest on ni paljo kassu leitud et nüüd fegi lapsele adrid ei lähhe lastma: seal on meie arwamine metsa läinud. Tarto- ja Wõrro-makonnas leitakse ni rohkeid lapsi werrewallamise tempusi, et tõt mõda wõib tunnistada: surem ulk inewaid lapsi aderdati auda, ehk tehti fidduriks!

Juhtub küll mõnikord ka targa arstile sesuggust luggu, et pissokese lapsele ühhe ehk pari werre-fani (pidali) külgi paneb, ja kui rahwas ka sedda oskaks wallitseda, kus kohhas aige lapsele werrelastmist tarwis olleks, siis ehk wõiks paar kuppusarwe kulla tahha ehk rinna peale pandud weel forda minna. Ugga essiteks ei tehta sedda ial seal, kus tarwis olleks olnud, ja teiseks saab kõige pissim lapsok adri-rauale ohwiriks. Kui järrel nõutakse, mis pärrast lapsele werd olli lastud, siis ütleb rahwas: laps ei maggand

ösel, ehk lapsel ei olnud sögi issu, ehk laps jäi wägga kudduriks, ehk lapsel olli falla sisse mine waewaja ja kumme muud sesuggust lorri. Missuggune mõistlik loom wõiks affata last werrelaskmisega maggatama, ehk kuddurid kossutama, wai närbale issu andma? Kudduriks jänud last püab arst kossutada, ei mitte nõrgemaks tehha, nisa moti on närbikul enamiste nõbder sissikond, mis mõnda wisi pütakse toetada; teised lapsed, kes ösel ei magga, leitakse enamist terwed, ja nemad maggawad selle offal päwal ja on ösel üllewal. Nuttaw laps ei olle iggakord aige, pissoke laps nuttab mõnikord aeawiteks, teine kord on lapse nut Boja seabust möda, misga laps oma jõudu toetab. — Agga kui siia sellepärrast lapsele werd lähhed lastma, siis saab sa saggedast lapse mõrtsukat ja tappad lapse oma rumalusega. Täiskaswand inimese kehha wõim wõib tük aega siia werrelaskmise wasto seiste, laps lõppeb siia rumaluse kätte.

Boa ehk kuninga-maddo.

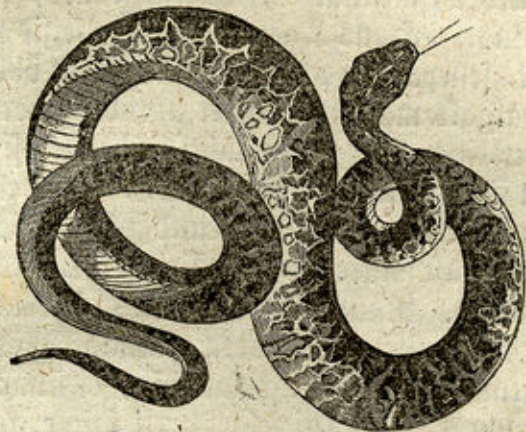
Boa on usside-suggu Kallewi-poeg, sellepärrast kutsutakse tedda ka küniga-ussiks. Tema ellab Idra-India maal ja Ahwrikas ja wennib kui täiskaswand 20 kunni 30 jalla pikkuseks ja on kehha jämedam kui inimene; pä näitab pikkergune, kollakas ehk tõmmokas kehha karni keha plekkiline. Sesi mane romaja metsaline, ehk kül kihwtita, on suruse pärrast kurri waenlane; tema rohib kõrge puie otsa ja lan-

geb sealt, kui nälg taggahhutab, otsego püüsi kuul ellaja ja mõnikord ka inimese peale. Nisamoti peab ta sagi järrel jöest läbbi ujuma. — Wõideldes kerutab ennast Boa kōie kōibel kōige tuggewama ellaja ümber ja murrab kange rammoga ellaja kondid puruks. Mõnekorra kerutab ta sabba pu ümber, mis läbbi tema jõud weel suremaks kaswab, ja muljub siis teise kehha otsa sagi ümber mässides, õnnetuma loma ruffuks. Surmatud ellajas wennib pikkerguseks ja peneks kui solikas, mis läbbi maddo tedda õlpsalt nahka nelab. Enne allanelamist teeb ta tappetud ellaja kehha ülleültsa illaga nibeks, et saak kui illatomip wäljanäitab. Ni wilges maddo enne olli, ja ni wägga tedda metsas tulli karta, nisa kangeks, liikumataks ja aitamataks lähheb ta siis, kui sagi alla fai nelanud. Seal on ta palgi sarnane, kus Murjani rahwas tedda õlpsast ärratappab, nahha seljast nüllib ja mao-lihha toiduks wõttab. Sago toit neile maitsema! Meie noffime ennemine tükki kuiwa leiba, ehk mis muido kätte juhtub, kui et nende maijusele wõerfi lähheksime. — Jumal tännatud! meie päiwil on ses siiane suur maddode suggu wägga arwaks läinud, ja ei tahha targem rahwas sedda uskuda, mis waenal aeal rägiti, et Boa ärja, tigri ja mu sesugguse sure ellaja ärra olli tapnud. Mõni ustatw reisija kais ilja aego sure ossa Ahwrika maad läbbi, ja ei juhtund kuskil küniga maddu näggema.

Wõib selgest arwata, et inimese püksid sõeluma affawad kui nisugguse waenlasega kōffo juhtub, olgo

et maddo rohho ehf põesaste ülle iilgades romab, ehf puud möda üllesse rohib, ehf kalsofitse karja, otsego hunt lambaid, taggafihhutab; agga wähe neid, kes sedda luggu oma filmaga on näinud. Melja, wie künne aasta eest olli Boa wägga arwast meie kohhal nähha, sest et tema suggugi külma ei kannata. Agga sest aeast sadik, kus inimesed tedda affasid tekkide sisse mähhitud, soea weega täidetud riistade peal weddama ja iggapääw soea wee sees ujjutama, leitakse tedda iggas kohhas ellusalt, kus wõera ma ellajaid näidatakse. Üks neist kõige suremist widi 1817 Londoni linna, kedda igga 4 künni 6 nädala pärrast korra jõdeti. Kui ellus kits temale puri ette anti, seal püdis kits sarwedega waenlase wasto affata; sest näggi maddo et pääst wõimalik ei olnud kinni affata, mispärrast ta kitse jallult mahha tõmbas ja siis ennast tema ümber puñus, künni kitse ello lõppes. Seal lastis maddo tedda lahti, ajjas su laiali ja püdis kitse alla nelata. Ehk kül sarwedega pä wägga suurt waewa nelamise jures teggi, siiski olli kahhe tunni pärrast kits kõige nahha, karwa ja sarwedega tükkis tema kõhtu läinud; seal olli ta kehha kaksford ni jänne kui enne ja näitis luggu otsego olles tahtnud kitse sarwed kõhust wälja tulla. Mitto päwa peale sedda ei jõudnud maddo ennast paigalt ligutada. Enne kui Boa wañia nahka affab poetama, lähheb ta rambiks, ja näikse wimaks tema filma näggemine otsa lõppema. On ta wañia nahha mahha ajanud, siis tulleb ta teisel ommikul ue ellorammo ja ue illoga, otsego noreks mudetud wälja.

Peale nahha poetamist tõuseb jälle uest sögi isso, agga seal ei tohita temale mitte ühheforraga paljo anda, mis muido kahju teeks. Esiteks antakse üks kuenäddalane koddojänese poeg; kui sedda alla nelanud aega möda teine ja kolmas. — Siin anname luggejale weel pissokese pildi Boast.

Euri maddusi nimetati wañal aeal ka lendawaks maddudeks. Siiski ei tohhi kegi uskuda, et neil selle pärrast tibu olli, ehk et nemad tuld suust wälja purskasid, wai rahha aukusi wahtisid. Se on kõik tühhi rahwa lorri, mis kegi õppetud inimene ei wõi uskuda. Ja kui aega möda ka meie Ma-rahwas täielikumad õppetust sawad leidma, siis kauwad tondid koddokäijad, libba-hundid ia lendawad maud ka nende seas ärra, ja nemad sawad asja seeki piddama, mis se on: tühhi ennemuistene lorri.

Lõppe-sõna luggejale.

Kalendri-wäljaandja istus mõne nädala eest kassi põssakil waitses kambris, sõrmed kõrwa tagant mõnusat nõuu otsides, mis juttu järki tänamuse Kalendri sabbasse piddi lissama? Kui üks äkkitselt lahti läks ja üks wisakas mees, Tartust tulles, pakkisega tuppa astus. „Hans Kaspar Tume“ seisis pakki peale kirjatut, sellepärast piddime 10 koppikat õbbemat weddamise palgaks maksma, sest et muud sõhherduse nimelist siin kuskil ei olla. Pakki lahti tehhes leidsime essiteks sõbraliku sõnumiku Laakmanni käest, kes mele tulletas, kudda ne Kalendri sündimise tund jubba ukse ees, agga sabba-koormast mitte kibbetki kirja kofkoseadja kätte ei olle tallitatud. Nüüd olli kirus käes, siiski ei raatsind pakistest watamisetä käest ärra panna. Mis piksemalt filma putus, näitas ni uskmata ime, et filma õerumine tük aega witis, enne kui selget arru saime, kas nähtaw assi ünenäggo wai tõssi piddi ollema. Nelli keha pildikujudega ramatofesi, mitme kordse pabberi sisse mässtitud, seisid pakkise tumes. Ramatofeste-ristitut nimi olli

Ma = i l m

ja mõnda mis seal sees leida on.

Oh, ja imeline! mis targast nüüd meie Ma-rahwast ühheforraga affatakse teggema! Mis meie suggused waesed Kalendri sabba-lojad ni targa luggejatele udist jõuame pakkuda? Jubba tännini teggi assi kihhelemist küllalti ja ei olnud wõimalik kõikide sowimist täita,

sest mõned imustasid waimolikusi, teised jälle ilmlikusi luggusi kuulda sada; üks ossa tahtis ohkamisi ja filma-laugude nisutust, teine kippendas pakkitades: „andke nisuggust tükki, et ihhufarwad luggedes püsti tõusewad!“ Kes nende tahtmisi jõudis täita? Seal juhtus koggemata wana Reinowadderi lorri meil filma, kellest paar aastat tükkise turrule wisime; agga jubba luggemise liigniis: „ennemuistene jut“ tõmbas mitme mehhe niina kārssi, enne kui piksemalt juttu aisetama läks. „Tühhi lorri!“ kõllas mitmelt poolt meie kõrwa.

Keia „Ma-ilma“ ramat ühhelt poolt, ja Tallinna maalt ealitetud sõnumid teiselt poolt, sundisid tännist teed mahha jätta ja ülle raatma unt tallata, kus peal — kui käik õnnelikul tunnil assus — eddes piddi ebdasi tahhame minna. — Tänamuse Kalendri-luggemine ilmutab tõtteliku wana aegsid juhtumisi, mis iggamehhe teadmise pired laiemale wõiwad weenitada, ja pealegi ristirahwale endisest usso seisusest täieliku kuiu filma ette towad. Kül same eddespiddi ristisõitjatest piksemalt räkima. Kui meie ka omalt kohalt ristisõido tuhhiinat enam selle filmaga ei wõi wadata, kudda rahwas kahheksa saa aasta eest sedda asja watas, ja meie täielikum risti-ussu õppetuse tundmine kolleda wagga werre wallamise pärrast meid mittu kord kofkuma sunnib; siiski peame teiselt poolt äbbenedes selle sure aea peale taggasi watama, kus põllew usso waimustus ni furi asju Ilmale sünnitas, et rahwas tõrkumata ja rõemuga ellu ja warra usso pärrast ärraandsid.

 Wafia aasta lõppetusel saab trükkis walmis ja Tartus H. Laakmanni jures leida ollema:

- 1) Teine Sannumetoja aastal 1849. Ehf: Iut ja Wanna. Teine jäggo.
- 2) Kõnnelemisfed sagge õppimisfeks Ma: rahwale, kes saksa keelt; — ja saksa: rahwale, kes ma keelt tahhab õppida, üllespandud D. A. v. Sannau.
- 3) Pühha Sõulo laupäwa õhto, ehk Waene laps Anton.

Seal samas on ka iggal aeal sada:

Tarto kele Paulo=ramat, mitmesuggused Ma: kele laulud, aeawite ning õppetuse ramatuid mõnda suggu, mis iggamees oma mokka järrel wõib wälja wallitseda, ja mis kõiki isseärranis ei jõua nimetada.

Ma: ilm ja mõnda, mis seal sees leida on.

1. funni 5. and. maksab puñutud 75 koppikad.

Igga ande isseärranis 15 kop.

Lutterusfe Katekismus küsõmisse nink kostmisse sõnnuga ärraselletetu. Maksab 15 kop.

Sioni Paulo Kannel. Maksab 45 kop.

A B D: ja Luggemisse ramat laste kolitamisse tarwis. Maksab 10 kop.